

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2021.1.2.34>

MIĘDZYNARODOWE DOŚWIADCZENIE W PRZEPROWADZANIU TYMCZASOWEGO DOSTĘPU DO RZECZY I DOKUMENTÓW, JAKO CZYNNOŚCI ZABEZPIECZAJĄCYCH POSTĘPOWANIE KARNE

Anton Chub

kandydat nauk prawnych (Kijów, Ukraina)

ORCID ID: 0000-0002-6661-4799

e-mail: AntonChub@ukr.net

Adnotacja. Znaczenie artykułu polega na tym, że porównanie podstaw prawa postępowania karnego Ukrainy z międzynarodowymi normami prawnymi i ustawodawstwem innych krajów przyczynia się do poprawy obowiązującego prawa państwa poprzez zapożyczenie niektórych instytucji w nurcie prawnym, wzbogacanie Kultury Prawnej, określa odrębne sposoby poprawy prawa postępowania karnego Ukrainy. Tymczasowy dostęp do rzeczy i dokumentów jest rodzajem niezależnym w systemie środków zabezpieczających w postępowaniu karnym, a specyfiką jego przeprowadzenia jest to, że ustawodawca przewiduje potrzebę uzyskania zgody sądu, jeśli nie ma dobrowolnej zgody osoby na wydanie określonego przedmiotu. W artykule przeprowadzono badanie porównawcze podstawy prawa postępowania karnego Ukrainy z międzynarodowymi normami prawnymi i ustawodawstwem innych krajów w celu zapewnienia środków zapewniających postępowanie karne, a mianowicie tymczasowy dostęp do rzeczy i dokumentów. Zbadano nowoczesne krajowe ramy regulacyjne regulujące sposób prowadzenia działań w celu zapewnienia postępowania karnego. Ustanowiono system międzynarodowych aktów prawnych w zakresie zapewnienia tymczasowego dostępu do rzeczy i dokumentów, biorąc pod uwagę zasadę ochrony praw i wolności człowieka, nasilenie przestępstw popełnionych przez przestępców i inne czynniki.

Słowa kluczowe: tymczasowy dostęp do rzeczy i dokumentów, prawo postępowania karnego, prawa, środki zabezpieczenia postępowania karnego, sąd, czynności śledcze.

INTERNATIONAL EXPERIENCE OF TEMPORARY ACCESS TO THINGS AND DOCUMENTS AS A MEASURE TO ENSURE CRIMINAL PROCEEDINGS

Anton Chub

Doctor of Law (Kyiv, Ukraine)

ORCID ID: 0000-0002-6661-4799

e-mail: AntonChub@ukr.net

Abstract. The relevance of the article is that the comparison of the basics of criminal procedural law of Ukraine with international law and legislation of other countries contributes to the improvement of current legislation by borrowing certain legal institutions, enriching the legal culture, identifies some ways to improve criminal procedural legislation of Ukraine. Temporary access to things and documents is an independent type in the system of security measures in criminal proceedings, and the specifics of its implementation is that the legislator provides for the need to obtain court permission if there is no voluntary consent of the person to extradite a particular item. The article provides a comparative legal study of the basics of criminal procedural law of Ukraine with international law and legislation of other countries to ensure the implementation of measures to ensure criminal proceedings, namely temporary access to things and documents. The modern domestic normative base regulating the order of carrying out of measures of maintenance of criminal proceedings is investigated. A system of international legal acts in the field of providing temporary access to things and documents has been established, taking into account the principle of protection of human rights and freedoms, the gravity of crimes committed by offenders and other factors.

Key words: temporary access to things and documents, criminal procedure legislation, rights, measures to ensure criminal proceedings, court, investigative actions.

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ПРОВЕДЕННЯ ТИМЧАСОВОГО ДОСТУПУ ДО РЕЧЕЙ І ДОКУМЕНТІВ ЯК ЗАХОДУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Антон Чуб

кандидат юридичних наук (Київ, Україна)

ORCID ID: 0000-0002-6661-4799

e-mail: AntonChub@ukr.net

Анотація. Актуальність статті полягає в тому, що порівняння основ кримінального процесуального права України з міжнародно-правовими нормами і законодавством інших країн сприяє вдосконаленню чинного законодавства держави шляхом запозичення дії окремих інститутів у правовому руслі, збагаченню правової культури,

визначає окремі шляхи вдосконалення кримінального процесуального законодавства України. Тимчасовий доступ до речей та документів є самостійним видом у системі заходів забезпечення у кримінальному провадженні, і специфікою його проведення є те, що законодавець передбачає необхідність отримання дозволу суду, якщо відсутня добровільна згода особи на видачу певного предмета. У статті здійснено порівняльно-правове дослідження основ кримінального процесуального права України з міжнародно-правовими нормами і законодавством інших країн щодо забезпечення проведення заходів забезпечення кримінального провадження, а саме тимчасового доступу до речей та документів. Досліджено сучасну вітчизняну нормативну базу, що регулює порядок проведення заходів забезпечення кримінального провадження. Установлено систему міжнародно-правових актів у сфері забезпечення проведення тимчасового доступу до речей та документів з урахуванням принципу захисту прав та свобод людини, тяжкості злочинів, учинених правопорушниками, інших чинників.

Ключові слова: тимчасовий доступ до речей та документів, кримінально-процесуальне законодавство, права, заходи забезпечення кримінального провадження, суд, слідчі дії.

Вступ. Порівняння основ кримінального процесуального права України з міжнародно-правовими нормами і законодавством інших країн сприяє вдосконаленню чинного законодавства держави шляхом запозичення дії окремих інститутів у правовому руслі, збагаченню правової культури, визначає окремі шляхи вдосконалення кримінального процесуального законодавства України.

Юридичною базою для кримінального процесуального права України є Конституція, Кримінальний процесуальний кодекс (далі – КПК), інші галузеві закони України та підзаконні акти, у яких деталізується порядок провадження окремих процесуальних дій. Тимчасовий доступ до речей та документів є самостійним видом у системі заходів забезпечення у кримінальному провадженні, і специфікою його проведення є те, що законодавець передбачає необхідність отримання дозволу суду, якщо відсутня добровільна згода особи на видачу певного предмета.

Основна частина. Мета статті – здійснити порівняльний аналіз законодавства щодо порядку проведення тимчасового доступу до речей і документів в Україні й інших зарубіжних країнах із метою розроблення шляхів удосконалення кримінального процесуального законодавства України щодо заходів забезпечення кримінального провадження на основі використання міжнародного досвіду.

Можна зазначити, що тимчасовий доступ до речей та документів у нашій державі у процесі розслідування кримінальних проваджень повинен відповідати міжнародно-правовим нормам про права людини. Серед таких основних міжнародних документів можна назвати Загальну декларацію прав людини (Universal Declaration of Human Rights: adopted by the UN General Assembly, 1948), Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (International Covenant on Civil and Political Rights, 1966), Кодекс поведінки посадових осіб із підтримання правопорядку, затверджений резолюцією № 34/168 Генеральної Асамблеї ООН 17 грудня 1979 р., Європейська конвенція про захист прав людини і основних свобод (Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, 1950) та інші міжнародно-правові документи.

Як слушно зазначає О. Литвак, міжнародні договори та конвенції покладають на держави-учасниці низку основних обов'язків щодо поваги та захисту прав громадян. Деякі з таких зобов'язань безпосередньо пов'язані з діяльністю правоохоронних органів, особливо щодо досудового затримання, поводження із затриманими та права на справедливий судовий розгляд. Інші зобов'язання мають більш загальний характер: гарантія права на недоторканість приватного життя і на свободу виявлення поглядів, які також прямо стосуються діяльності правоохоронних органів (Lytvak, 2009: 205).

О. Капліна зазначала, що актуальність і багатоплановість проблем тлумачення й реалізації у кримінальному процесі міжнародно-правових стандартів, що містяться в Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, інших міжнародно-правових договорах, останнім часом активно привертає увагу вчених. Будь-яка проблема, пов'язана із захистом прав і свобод особи у кримінальному процесі, розглядається вченими в юридичній літературі саме крізь призму міжнародно-правових стандартів. Після ратифікації Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод громадяни України отримали ще одну можливість захисту своїх прав на міжнародному рівні – право на звернення зі скаргою до Європейського суду. Водночас виникла низка проблем, пов'язаних із визначенням місця Конвенції у правовій системі України, значенням тлумачення норм Конвенції Європейським судом, дією його рішень у часі та просторі, легальним перекладом цих рішень, обов'язковістю для правозастосовників рішень, винесених щодо інших держав тощо (Kaplina, 2009: 140–141).

У результаті проведення аналізу норми міжнародних актів, Конституції України і КПК України можна визначити, що тимчасовий доступ до речей та документів проводиться сьогодні з урахуванням вимог норм міжнародного права. Так, відповідно до ст. 1 Загальної декларації прав людини від 10 грудня 1948 р., усі люди є вільними та рівними у своїй гідності та правах (Universal Declaration of Human Rights: adopted by the UN General Assembly, 1948: 18–24). Це ж положення закріплене у ст. 21 Конституції України, за змістом якої в чинному КПК України не може бути норм, що встановлюють обмеження прав громадян у разі проведення в них будь-яких примусових заходів залежно від раси, кольору шкіри, статі, мови та релігії, політичних або інших переконань, національного та соціального походження.

Основним міжнародним гуманістичним принципом, якого мають дотримуватись у разі вжиття заходів забезпечення кримінального провадження, є проголошена ст. 12 Загальної декларації прав людини вимога про те, що ніхто не може зазнавати безпідставного втручання в його особисте та сімейне життя, безпідставного посягання на недоторканість його житла, таємницю його кореспонденції або на його честь та репутацію (Universal Declaration of Human Rights: adopted by the UN General Assembly, 1948: 18–24).

Тимчасовий доступ до речей та документів пов'язаний із деякими обмеженнями прав і свобод громадян, вказаних у ст. 12 Декларації, за законодавством України проводиться за наявності закріплених у КПК передумов та підстав, з обов'язковим дотриманням належного процесуального порядку. Аналогічний ст. 12 Декларації принцип установлений у ст. 17 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права (International Covenant on Civil and Political Rights, 1966: 36–58). Отже, можна цілком упевнено сказати, що регламентація та порядок застосування тимчасового доступу до речей і документів за чинним КПК відповідають і не суперечать вимогам міжнародного права.

Хочемо звернути увагу на порівняльно-правове дослідження кримінальних процесуальних аспектів проведення тимчасового доступу до речей та документів (виїмка). У результаті проведеного аналізу норм інших держав маємо зазначити, що в державах, які ми розглядаємо, виїмка є слідчою дією, а не заходом забезпечення, як у нашій державі.

Так, можна вести мову про те, що підстави для проведення тимчасового доступу до речей та документів / виїмки в більшості проаналізованих нами КПК країн Співдружності Незалежних Держав (далі – СНД) визначені без істотних розбіжностей. У ст. 186 Кримінально-процесуального закону (далі – КПЗ) Латвійської Республіки, ст. 209 КПК Республіки Білорусь, ч. 1 ст. 126 КПК Республіки Молдова, ч. 1 ст. 183 КПК Російської Федерації (далі – РФ), ст. 157 КПК Республіки Узбекистан зазначається, що об'єктами виїмки є предмети чи документи, що мають значення для справи.

У ч. 1 ст. 159 КПК України щодо застосування тимчасового доступу до речей та документів / виїмки – є речі та документи. Так, під річчю варто розуміти предмет матеріального світу, щодо якого можуть виникати цивільні права й обов'язки (ст. 179 Цивільного кодексу). Документом є спеціально створений із метою збереження інформації матеріальний об'єкт, який містить зафіксовані за допомогою письмових знаків, звуку, зображення тощо відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставини.

У ч. 1 ст. 315 КПК Грузії, крім предметів і документів, серед об'єктів виїмки визначаються також зброя, предмети зі слідами, речі, коштовності, здобуті злочинним шляхом. Мета проведення виїмки в цій державі – відшукування осіб, що перебувають у розшуку, і трупа.

Незначні відмінності спостерігаються і під час аналізу фактичних підстав для проведення виїмки. За ч. 2 ст. 160 КПК України, ст. 209 КПК Республіки Білорусь, ч. 1 ст. 126 КПК Республіки Молдова, ч. 1 ст. 183 КПК Російської Федерації виїмка проводиться, коли є точні дані, де й у кого знаходяться її об'єкти. У ст. 316 КПК Грузії та ст. 157 КПК Республіки Узбекистан міститься уточнення про відсутність необхідності відшукувати такі об'єкти, а в Латвійській Республіці (ст. 186 КПЗ) саме виїмка проводиться не лише тоді, коли об'єкти не потрібно розшукувати, але й у разі їх знаходження в публічно доступних місцях.

Більш суттєві відмінності спостерігаються щодо визначення видів тимчасового доступу до речей та документів / виїмки та процесуальної регламентації її проведення. Зокрема, у ст. 322 КПК Грузії визначаються виїмка із житлового, службового чи іншого приміщення, із транспортного засобу, а в ч. 1 ст. 318 зазначено необхідність звернення до суду із клопотанням про проведення виїмки, а суд, у разі згоди на проведення цієї слідчої дії, видає наказ.

У КПЗ Латвійської Республіки не визначені види виїмки, яка згідно із ч. ч. 1–2 ст. 187 КПЗ цієї прибалтійської країни проводиться за постановою слідчого. Винятками є норми ч. 3 ст. 121 КПЗ Латвійської Республіки, коли необхідно отримати дозвіл слідчого судді в разі виїмки таємних і особливо таємних документів, що містять державну таємницю (п. 1 зазначеної норми), та виїмки невідкритого заповіту, його огляду, допиту особи, яка підтвердила даний заповіт (п. 2 ч. 3 ст. 121 КПЗ Латвійської Республіки).

У Республіці Білорусь здебільшого виїмка проводиться за постановою слідчого згідно із ч. 1 ст. 210 КПК цієї країни. Винятки із цього загального правила такі: по-перше, виїмка документів, що становлять державну або іншу таємницю, що охороняється законом, яка проводиться за постановою слідчого, санкціонованою прокурором або його заступником; по-друге, виїмка в житлі чи іншому законному володінні проти волі власника або осіб, які в ньому проживають, проводиться за постановою слідчого, якщо житло або інше законне володіння є місцем події або зберігання знарядь злочину, інших предметів зі слідами злочину, а також речовин і предметів, за зберігання яких передбачена кримінальна відповідальність, і їх огляд не терпить зволікання. Протягом наступних 24 годин про проведену слідчу дію направляється повідомлення прокурору (Criminal Procedure Code of the Republic of Bularus, 1999).

Ст. 126 КПК Республіки Молдова визначено, що виїмка проводиться на підставі мотивованої постанови слідчого, за винятком виїмки документів, що містять відомості про державну, комерційну, банківську таємницю, а також інформації про телефонні переговори (ч. 2 зазначеної статті), для проведення яких потрібен дозвіл суду. Виїмка в житлі законодавством Республіки Молдова не передбачена (Criminal Procedure Code of the Republic of Moldova, 2003: 71–75).

За загальним правилом, визначеним у ст. 159 КПК Республіки Узбекистан, виїмка проводиться за постановою слідчого. Однак за необхідності накласти арешт на кореспонденцію з метою її подальшого огляду і можливої виїмки постанова слідчого має бути санкціонована прокурором (ч. 3 ст. 166 КПК Республіки Узбекистан) (Criminal Procedure Code of the Republic of Uzbekistan, 2006).

О. Кузів під час розгляду питання врегулювання процесуального порядку проведення виїмки у країнах ближнього зарубіжжя виділяє три напрями:

1) пропозиція добровільно видати предмети чи документи, а в разі відмови виконати ці вимоги – проведення виїмки примусово (ч. 8 ст. 210 КПК Республіки Білорусь, ч. 5 ст. 183 КПК РФ);

2) пропозиція добровільно видати предмети чи документи, у разі відмови виконати ці вимоги – проведення виїмки примусово, а коли об'єкти виїмки відсутні в місці, вказаному в постанові, – проведення обшуку за визначеним у законі порядком (ст. 323 КПК Республіки Грузія, ч. 4 ст. 128 КПК Республіки Молдова, ч. 5 ст. 161 Республіки Узбекистан);

3) пропозиція добровільно видати предмети чи документи, а в разі відмови виконати ці вимоги або якщо об'єкти виїмки не знаходяться у визначеному місці, але є підстави вважати, що вони зберігаються в іншому місці, – проведення обшуку (ч. 4 ст. 188 КПК Латвійської Республіки).

Порівняння норм КПК Латвії, КПК Білорусі, Грузії, Молдови, Узбекистану й України засвідчило, що в них містяться як аналогічні положення (як-от об'єкти виїмки), так і такі, що не збігаються одне з одним (зокрема, фактичні підстави для проведення виїмки), зокрема й такі, що відрізняються досить відчутно (процесуальні підстави для проведення виїмки) (Kuziv, 2010: 91).

Водночас у КПК вказаних держав у низці випадків визначаються норми, що є прогресивними і можуть бути використані у КПК України з метою вдосконалення його норм у частині оптимізації процесуального порядку кримінальних проваджень і дотримання водночас прав і законних інтересів суб'єктів кримінальної процесуальної діяльності.

Зокрема, у ст. 324 КПК Грузії закріплено положення про порядок відшкодування збитків, завданих унаслідок незаконного та необґрунтованого проведення обшуку та виїмки. Відповідно до цієї статті, якщо під час проведення обшуку чи виїмки не будуть знайдені предмети чи документи, що мають значення для справи, то особі, у якій проводились ці слідчі дії, необхідно принести вибачення, а якщо особа буде наполягати, то ці вибачення повинні бути зроблені в письмовому вигляді. Окрім того, слідчий чи прокурор повинні забезпечити відновлення порядку у приміщенні та компенсування завданої шкоди. Якщо під час проведення виїмки чи обшуку буде порушений порядок їх проведення, то вилучені предмети чи документи втрачають будь-яке доказове значення і не можуть бути покладені в основу обвинувачення (Criminal Procedure Code of Georgia, 2008: 92).

Якщо порівняти такі процесуальні дії, як тимчасовий доступ до речей і документів та обшук, за чинним КПК України, можна зазначити, що вони мають спільні риси, що зумовлює низку питань під час їх застосування, але, логічно, є й відмінності.

Так, тимчасовий доступ до речей та документів є одним із заходів забезпечення кримінального провадження, а обшук є слідчою дією.

Як у разі тимчасового доступу до речей і документів, так і під час обшуку речі та документи можуть вилучатись, тому на практиці виникає питання, коли прокурор чи слідчий мають звернутись до слідчого судді із клопотанням про обшук, а коли – про тимчасовий доступ до речей і документів, порушити питання про їх вилучення. Чинний КПК України не містить відповіді на це запитання, але в разі невиконання ухвали про тимчасовий доступ до речей і документів слідчий суддя, суд за клопотанням сторони кримінального провадження, якій надано право на доступ до речей і документів на підставі ухвали, має право постановити ухвалу про дозвіл на проведення обшуку.

У підсумку хочемо зазначити, що є багато питань, які не врегульовані КПК України, тому судова практика розгляду клопотань про тимчасовий доступ до речей і документів та про обшук є неоднозначною. Зміст та проблемні питання клопотань про тимчасовий доступ до речей і документів ми розглянемо нижче в роботі.

Так, звертаючись до кримінально-процесуального законодавства США, Т. Садова зазначає, що четверта поправка до Конституції США визначає, що право людини на недоторканість особи, житла, паперів та майна від необґрунтованих обшуків і арештів не повинно порушуватись, і жоден ордер не може бути виданий інакше, як на підставі достатньої причини, підтверженої присягою, повинен містити детальний опис місця проведення обшуку, а також людей або речей, що підлягають вилученню.

Поняття обшуку у кримінально-процесуальному праві США є досить широким. Він визначається як будь-яке втручання уряду у приватне життя людини. Обшуки класифікуються згідно із критерієм наявності чи відсутності ордера. Поняття місця здійснення в якому обшуку підпадає під захист права на недоторканість житла, невтручання у приватне та сімейне життя, чітко визначене у процесуальному праві США. Місце проведення обшуку не обмежується лише помешканнями, офісами, будівлями чи іншими закритими приміщеннями. Місцем обшуку, згідно з доктриною приватності, буде вважатись будь-яке місце, у якому людина виправдано очікує на певну приватність, навіть якщо вона перебуває в публічному місці. Від місця проведення поліцейських дій залежить, чи будуть такі дії вважатись обшуком, який потребує особливого правового оформлення і наявності для цього належних підстав, отже, чи підпадають вони під дію четвертої поправки Конституції США. Інакше кажучи, законодавець США замість удавання до переліку об'єктів, що підпадають під охорону права на недоторканість житла, приватного та сімейного життя, визначає критерій, за яким той чи інший об'єкт можна чи не можна віднести до категорії захищених цим правом. Усе, що необхідно зробити в такому разі, – це довести в суді правомірність сподівання приватності в певному місці. Тягар доказування в такому разі лежить на стороні обвинувачення. Хоча у США у практичній діяльності з розслідування злочинів більшість обшуків проводяться за відсутності ордера судді, суди віддають перевагу саме санкціонованим обшукам. У разі здійснення обшуку без ордера тягар доведення його правомірності в суді в разі його оскарження лежить на поліції (Sadova, 2009: 131–133).

Як стверджує В. Молдован, кримінально-процесуальне право Великої Британії є найстарішою процесуальною системою, її правила характеризуються деякою архаїчністю. Воно складається із загального, тобто неписаного, права і статутного – окремих парламентських актів, які накопичувалися протягом століть.

Законодавство Великої Британії не встановлює такого поняття, як «виїмка», оскільки вилучення предметів і документів відбувається шляхом проведення обшуку. Посадовою особою, наділеною правом затримання й обшуку, є поліцейський, що встановлено Британським законом 1984 р. про поліцейські та кримінальні свідчення і Практичним кодексом для виконання службовцями поліції передбаченого законом права на затримання й обшук 1986 р.). Поліцейський, наділений владними повноваженнями, може затримати й обшукати будь-якого громадянина або будь-який транспортний засіб із метою виявлення, отже, вилучення викрадених і заборонених речей. Специфічною ознакою цієї процесуальної дії є те, що для її здійснення поліцейський повинен мати обґрунтовану підозру, що він знайде ці речі.

Для проведення обшуку поліцейський може також подати заявку мировому судді / третій особі, отримати ордер на обшук. Коли поліцейський подає заявку на обшук, то зобов'язаний: сформулювати підстави, за якими він її подає; вказати приміщення, у яке необхідно ввійти і зробити обшук; встановити предмети, що розшуковуються. Тож у заявці поліцейського є досить багато спільного за змістом із постановою слідчого в разі проведення виїмки за КПК України. Окрім того, процесуальний порядок обшуку за ордером досить схожий із порядком проведення виїмки за постановою слідчого – згідно зі ст. 681 Законів Великої Британії 1990 р. (Moldovan, 1999: 49).

Висновки. У результаті проведеного аналізу можна зазначити, що наявні всі підстави констатувати – єдиної міжнародної регламентації і визначення тимчасового доступу до речей і документів / виїмки нині немає, оскільки проведення тимчасового доступу до речей і документів / виїмки в іноземних державах визначається національними кримінальними процесуальними законодавствами по-різному, зважаючи на специфіку й особливості практичного застосування. Але тільки в Україні тимчасовий доступ до речей та документів / виїмка належить не до слідчих розшукових дій, а є заходом забезпечення кримінального провадження.

У деяких іноземних країнах такої процесуальної дії і поняття, як виїмка, немає, і вилучення окремих (хоч і завчасно визначених предметів) об'єктів відбувається під час обшуку. Тож можна зазначити, що законодавством України встановлений більш диференційований та доцільний порядок проведення виїмки, ніж у законодавстві деяких країн СНД, держав романо-германської й англо-американської систем права.

Так, можна вказати, що у КПК України більш ґрунтовно та зрозуміло регламентуються підстави і процесуальний порядок проведення тимчасового доступу до речей і документів / виїмки, хоча і практичних проблем вистачає, частину яких ми і спробуємо вирішити у своєму дослідженні. Однак це не заперечує того, що окремі положення процесуального законодавства інших держав не можуть бути використані з метою вдосконалення норм чинного КПК України.

Список використаних джерел:

1. Загальна декларація прав людини, ухвалена Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 р. *Права людини. Міжнародні договори України, декларації, документи* / упорядн. Ю. Качуренко. Київ : Наук. думка, 1992. С. 18–24.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4652–VI.
3. Конвенція про захист прав і основних свобод людини від 4 листопада 1950 р. *Офіційний вісник України*. 1998. № 13.
4. Кузів О. Організація і тактика проведення виїмки : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2010. 211 с.
5. Капліна О. Правові стандарти Європейського суду з прав людини та їх вплив на тлумачення та застосування норм вітчизняного кримінально-процесуального законодавства. *Засади кримінального судочинства та їх реалізація в законотворчій і правозастосовній діяльності* : матеріали Науково-практичної конференції. Київ : Атіка, 2009. С. 140–141.
6. Литвак О.М. Вимоги положень міжнародних актів щодо захисту прав людини до кримінально-процесуального законодавства. *Засади кримінального судочинства та їх реалізація в законотворчій і правозастосовній діяльності* : матеріали Науково-практичної конференції. Київ : Атіка, 2009. С. 205–207.
7. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права від 17 листопада 1966 р. *Права людини. Міжнародні договори України, декларації, документи* / упорядн. Ю. Качуренко. Київ : Наук. думка, 1992. С. 36–58.
8. Молдован В. Порівняльне кримінально-процесуальне право: Україна, ФРН, Франція, Англія, США : навчальний посібник. Київ : Юрінком-Інтер, 1999. 400 с.
9. Садова Т. Обмеження прав і свобод у кримінальному судочинстві України та держав англо-американської правової системи в контексті міжнародних стандартів : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2009. 243 с.
10. Уголовно-процесуальний Кодекс Грузії. Пер. І. Годзиашвили. Тбілісі, 2008. 168 с.
11. Уголовно-процесуальний кодекс Республіки Узбекистан, прийнят 22 вересня 1994 г. Ташкент, 2006. 205 с.
12. Уголовно-процесуальний кодекс Республіки Беларусь, прийнят 16 лютого 1999 г. Минск, 1999. 157 с.
13. Уголовно-процесуальний кодекс Республіки Молдова, прийнят 14 лютого 2003 г. 2007. 236 с.

References:

1. Zahalna deklaratsiia prav liudyny: pryiniata Heneralnoiu Asambleieiu OON [Universal Declaration of Human Rights: adopted by the UN General Assembly] 10 hrudnia 1948 r. // Prava liudyny. Mizhnarodni dohovory Ukrainy, deklaratsii, dokumenty / uporiad. Yu.K. Kachurenko. K.: Nauk. dumka, 1992. Pp. 18–24. [in Ukrainian].
2. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy [Criminal Procedure Code of Ukraine]. Zakon Ukrainy vid 13 kvitnia 2012 roku № 4652–VI. [in Ukrainian].
3. Konventsiiia pro zakhyst prav i osnovnykh svobod liudyny [Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms] vid 4 lystopada 1950 r. // Ofitsiinyi visnyk Ukrainy. 1998. № 13. [in Ukrainian].
4. Kuziv O.M. (2010). Orhanizatsiia i taktyka provedennia vyimky [Organization and tactics of excavation] : dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.09. K. 211 p. [in Ukrainian].

5. Kaplina O.V. (2009). Pravovi standarty Yevropeiskoho sudu z prav liudyny ta yikh vplyv na tlumachennia ta zastosuvannia norm vitchyznianoho kryminalno-protseusualnogo zakonodavstva [Legal standards of the European Court of Human Rights and their impact on the interpretation and application of domestic criminal procedure law]. *Zasady kryminalnogo sudochynstva ta yikh realizatsiia v zakonotvorchii i pravozastosovnii diialnosti: materialy naukovo-praktychnoi konferentsii*. K.: Atika. P. 140–141. [in Ukrainian].
6. Lytvak O.M. (2009). Vymohy polozhen mizhnarodnykh aktiv shchodo zakhystu prav liudyny do kryminalno-protseusualnogo zakonodavstva [Requirements of the provisions of international acts on the protection of human rights to criminal procedure legislation]. *Zasady kryminalnogo sudochynstva ta yikh realizatsiia v zakonotvorchii i pravozastosovnii diialnosti: materialy naukovo-praktychnoi konferentsii*. Kyiv: Atika. Pp. 205–207. [in Ukrainian].
7. Mizhnarodnyi pakt pro hromadianski ta politychni prava [International Covenant on Civil and Political Rights] vid 17 lystopada 1966 roku // Prava liudyny. Mizhnarodni dohovory Ukrainy, deklaratsii, dokumenty / uporiad. Yu.K. Kachurenko. – K.: Nauk. dumka, 1992. Pp. 36–58. [in Ukrainian].
8. Moldovan V.V. (1999). Porivnialne kryminalno-protseusualne pravo: Ukraina, FRN, Frantsiia, Anhliia, SShA [Comparative criminal procedure law: Ukraine, Germany, France, England, USA]: navch. posibn. K.: Yurinkom Inter. 400 p. [in Ukrainian].
9. Sadova T.V. (2009). Obmezhenia prav i svobod u kryminalnomu sudochynstvi Ukrainy ta derzhav anhlo-amerykanskoi pravovoi systemy v konteksti mizhnarodnykh standartiv [Restriction of rights and freedoms in criminal justice in Ukraine and the Anglo-American legal system in the context of international standards]: dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.09. K. 243 p. [in Ukrainian].
10. Ugolovno-protseusualnyi Kodeks Gruzii [Criminal Procedure Code of Georgia] / perevod. I.V. Godziashvili. – Tbilisi, 2008. 168 p. [in Russian].
11. Ugolovno-protseusualnyi kodeks Respubliki Uzbekistan [Criminal Procedure Code of the Republic of Uzbekistan]: priniat 22 sentiabria 1994 g. Tashkent, 2006. 205 p. [in Russian].
12. Ugolovno-protseusualnyi kodeks Respubliki Belarus [Criminal Procedure Code of the Republic of Bularus]: priniat 16 iiulia 1999 g. Minsk, 1999. 157 p. [in Russian].
13. Ugolovno-protseusualnyi kodeks Respubliki Moldova [Criminal Procedure Code of the Republic of Moldova]: priniat 14 marta 2003 g. 2007. 236 p. [in Russian].